

Vatroslava Račkova.

1279

IMENA

vlastita i splošna

DOMAĆIH ŽIVOTIN

u Hrvatov a ponekle i Srbalj.

S primětbami.

Muka

Frana Kurelca,

stariinom Ogulinca a rodom iz Brvna u Krbavi

VR

U ZAGREBU.

TROŠKOM SVETOZARA GALCA.

1867.

365

IMENA

vlastita i splošna

DOMAĆIH ŽIVOTIN

u Hrvatov a ponekle i Srbalj.

S primětbami,

~~~~~

Muka

Sraua Kurelea,

starinom Ogulinca a rodom iz Bruvna u Krbavi.

~~~~~

U Zagrebù 1867.

Troškóm Svetozara Galca.

Pripomenak.

---

1. Čověk, čto me godine 1848. po Slavoniji vozio potěravajuć svoje mačke i puckajuć bičem, uši mi je zaglušav'o prozivanjem svojih konjicev imenî Němačkimi. Uproshiv ga, imaju li Slavonci svojih imen konjskih, odrečè da imaju; i ta si ja imena (kolicinu samo) u obližnjoj krčmi u Orihovcu popisao. To je bio začetak ovoj knjižici i tuj se ona zavrgla; er kamo sam poslě dospio, a bilo me je po vsoj mal da ne domovini našoj, uz druge rěči za koje sam propitkivao, nikdè nisam propustio razpitat i za imena naše domaće živine. Ako i jest bilo sa strane uprošenih podsměha i sumnje, začto ja to činju i nisam li lud, ipak se ni tim poplašiti ne dadoh, dobro si na duši tomu věstovit, da je veliko blago narodnoga jezika u imenih skriveno, bila to sad imena ljudska ili živinska ili kakva mu drago, i da za domovinu, bud ona i nezahvalnom tebi se ukazala te ni korice kruha ti ne dala, nikad dosta učinio, nikad preveć pretrpio nisi.

2. Oliš te nesgodice prisměha ljudskoga, kojega onaj samo prebolěti ne može, komu je dno u srdcu pusto, ni na kakve težkoće ine pri sabiranju ovom naišao nisam, van da napomenu: čto je izgovor našega naroda po kděkojih stranah tako grub, da jedva pravo i tvrdo razbireš, čto si čuo; a podrugoo i tako razlik, da je teško ime vsako pod zakon jezika nam u knjizi obiĉnâ skućiti. Trebalo mi je biti opreznû, te osim čto sam kděkoji Zagorski *-ec* ili *-ek* na *-ac* ili *-ak* navrnuo, jedva da sam u čto i dirnuo. Primorski okonĉak *-ćina* vsud sam zadržao, er ga ima ne samo po Primorju nego i po Crnoj Gori i drugud. Okonĉkom tudjim povse sam se uklonio n. p. imenom kravljim po Istri: *pireta*, *diĉeta*, *ĉedeta*, *plaveta*, *siveta* itd. U sploh ĉtiocu to samo reĉeno budi, da oni oblici imen živinskih, čto su povse kratki, pripadaju stranam Slovensko-hrvatskim ĉim oni oduglji stranam su viĉniji Srbsko-hrvatskim. Tako n. p. ova govedja imena *brez*, *ros*, *rum*, po stranah se oživlju prvih, a *brezonja*, *rosonja*, *rumeža*, po drugih.

3. Kojuu sam životinju u knjižicu primio? Čto sam primio, razvrstio sam u osam glavizan. Tuj stojte redomice naĉitane.

I. Konj.

II. Govedo.

III. Ovca.

IV. Koza.

V. Svinja.

VI. Pas.

VII. Maĉka.

VIII. Kokoš.

Ostao mi je *osal*, i ona živad oliš kureće t. j. *patka*, *guska* i *tuka*. Osla sam minuo, er ga u nas malo i drže; a o pomenutoj živadi trudio se jesam koje to ime skupiti; nu je ono, čto se obrelo, velmi oskudno.

4. Daje li se živinčetu ime, to se oziru bud na njegovu kob, ili na dlaku, ili na ćud, ili se kděkad i po milosti daje. Malo kad živinčetu bude ime s njegove budi kakve strane loše il boležljive, jeda ga na sajmu već ime ne osvadi. Biva često da, pored vsega bogatstva našega jezika, to isto ime bude i psu i konju, i kravi i ovcu itd., nu kděkad već isti okončak razliku čini. Tako je *bělaš* (i *bělac*) konj, *bělonja* vol, *bělava* krava, *bělin* ovan, *běloš* jarac, *bělug* prasac, *bělov* pas, *bělko* mačak, *bělka* kokoš. Naš narod mnogo miluje svoj dobitak, pak mu i lěpa imena izděva; te nije čudo, da se mnoga imena, kojimi se život ljudski i lětopisi diče, još i med živinom nahode. Crkva, tolikim narodom duhovna gospodarica, unesla je i uměsila u imena ljudska silu tudjinstva; nu imena živinska s veće su česti imena narodna. Samo o konju i psu toga reći ne možemo. Skupio sam i tuj koliko sam mogo, nu su u životu pretežnija imena tudja. Prihodi k nam tudjin, dovodi psa ili konja sa sobom, te se po zemlji i tudje ime razplodjuje; te ne samo ime, nego i vās razgovor, čto ga je konjušaru ili lovcu sa svojim živinčedom, povse je u nas Němački. Ta imena ili su Němačka i Vlaška, ili Magjarska i Turska. Vikli su po Franci, po Inglezih i Němcih, birat imena starinskih bogov, slavniĥ junakov itd. te ih blagu naměnjivat. Po sebi se razumě, da tudaj palětkovao nisam.

5. Da mi ne bude knjiga pustom čituljom živinskiĥ imen, to preziraniĥ, to nerazumivih, i jedva komu potrebitih, gledao sam vsaku glaviznu něčim ogradit i okitit, čto bi ju moglo učinit prijatnijom i koristnijom. U začelje gornje čitulje vsake stavio sam imena živinska koja nisu vlastita nego splošna; u začelje dolnje něke primětbe. Progovoru ob jednih i drugih.

A. U začelje dakle gornje stavio sam, okrom samoga imena živinskoga, vse one reći, koje uz živinče bud

sa koje strane i ruke priliplju. Ta imena i te reči pregradio sam Grčkimi slovesî, i evo ti čtioče ugledalo, kdě možeš razabrat i ugledat, kakvoga je imena, kakve li reči pod slovesom kojim; pod

- α) živinče čitavo (t. j. nepovrđjeno, naravno).
- β) živinče nečitavo (t. j. povrđjeno, oklaštreno).
- γ) majka živinska.
- δ) živinče mlado ili maleno.
- ε) živinče staro ili veliko.
- ζ) živinče nz osobitost kakvu n. p. na čto je, kakvo je itd.
- η) sastanak živinski.
- θ) živinče bredje, radjajuće.
- ι) udo živinsko (ako se moglo doznat).
- κ) pogan živinska (excrementa).
- λ) meso živinsko.
- μ) koža živinska.
- ν) staja živinska.
- ξ) čuvar živine.
- ο) živina okupke.
- π) divlje živinče (prema pitomû, ako ga jest).

Ostao li koji pregradak pust, to mu imena nisam dokučiti mogao; ili ga možebit i nejma? ili toga po naravi živinčeta te običaja ljudskoga niti može biti n. p. pasjega *haduma* nejma, niti se kokoši u *jato* daju. Imen bolestij živinskih, premalo u tom věšt, nisam pisati htio.

B. U začelje dolnje smetnuo sam kojekakve primětbe. Zoologičke? nisam. Gospodarske? nisam. Da kakve? Filologičke, er na prvom listu knjige i piše: *Imena*; a čim vsatko ili pače mnogi tomu radi nisu, da ruju i brljaju po korenju etimologije, to sam kděkud i něčto šale pritrusio i takvih stvarij priměsio, koje sěmo ne idu, nu sam čudi takve. Ja to nisam naučio napuriti se i graditi, kao da sam bog zna kako mudar, bud mi se tko zato i narugao

te rekao: quod non est in conspectu, nec est in effectu. Uložio sam nešto truda i pomnje razabrat imena dlake živinske, ne bi li se okoristili oni, koji su radi doznat za imena tim tolikim farbam (po Zagrebački) ili kolurom (po Rěčki) ili bojam (po Biogradski) ili mastim (po Dubrovački) ili strojevom (po Primorski)* ili šarom (po staroslovinski); nu sam mal da ne u more zaplovio, koje kraja nejma; i nikdē metež i nesloga slovinskih narečaj tako bēsna nista kako tuj. Upr'o sam čto većom silom tu zamršenu stvar bud leh s daleka rěšit i razredit, er sam s něke strane (recimo: mladenac naših) i oprošen bio, da im u tom pomogu; nu mi je s-někom žalostju srdca priznati, da njihovû očekivanju zadovoljit ne mogu; da se tuj hoće povse druga priprava nego li ona, koje se moj starački um i tēsno vremence latiti možeta. Nisam nego něčto malo imen živinskih iztumačio: jedno, čto se knjižici htělo biti tankoj; drugo, čto veći děl tih imen tumača ni ne treba; a treće, čto kděkojega imena ni sám tumačiti ne umiju; povse zadovoljan, ako sam ga pravo napisao.

6. Da me je volja bila oči komu zablěštit množastvom skupljenih i tuj poredjenih imen, mogao sam i to; nu nehtědoh ikojega imena upisat, kojega ili sám ne čuo, ili bar iz věrnih ustiu primio nisam.

7. Onim prijatelj mojih, koji od mene ploda očekivahu i većega i dostojnijega i tegotnijega, otoga odgovora budi: da se ruka moja ni takvoga tega njim povoljnijega odvrkla a ni posahnula nije; da mnogo toga još u mene drěmlje, i bude li odkle pomoći, do skorâ oči odažme; nu da prija-

---

*) Primorac razlikuje (ili bar Glavinić, Vitezović itd.) *stroj* i *brst*. Němac veli onomu prvomu künstliche Farbe; prema tomu i novlji Greci τὸ χρωμα τεχνικόν; a Turci *boja*; a onomu zadnjemu Němac natürliche Farbe; Greci τὸ χρωμα; Turci *renk*. Slovencu je *brst* = die Knospe.

teljska duša ni ovoga darka, bud i sitan bio, prezirati ne smē.
Usta su orudje tako sveto da, čto je god njihovâ imetka, do
mrve pobrati treba. Tako li sam uradio, ukoru sam utekao.

I čtioče da si zdrav, dok se opet kojom prilikom, te
uz koju golemiju muku moju sa mnom ne ugledaš.

Pisano u Zagrebu dne 3 prosinca 1864.

Mučnik.

I.

α) pastuh ili pazduh; ajgir (Turski: ajghyr). — pastušast ili pazdušast (ajgirovit).

β) konj; parip (lat. parippus). — očišćen ili počišćen; posnažen; podrezan; ojalovljen; uškopljen; izmudjen (Bugari); podmetnut (Vuk). — rnjkovit (konj, koji nije dobro podmetnut nego ostao ajgirovit. Vuk.)

γ). kobilica.

δ). ždrěbac i ždrěbica, ždrěbe; ohmac i ohmica, ohme; šišak i šišakinja, šišarče i šiše; dvogodac i dvogodica, dvogodče; trogodac i trogodica, trogodče; trećak i trećakinja; četvrtak i četvrtakinja; petak i petakinja; šestak i šestakinja; sedmak i sedmakinja; osmak i osmakinja; devetak i devetakinja; desetak i desetakinja. — konjic, konjić, konjićak, konjče.

ε). konjina, konjětina.

ζ). daščak ili brvnaš (t. j. velmi plosan); — vrljikaš (t. j. tanak a dugačak); — mlědnik ili mršavac; — plećaš; — prucalac ili ritavac (koji se riče i petuca); — sipavac ili siputljivac, nedušljivac, zadušljivac; — predljivac ili plašljivac; — neposluh; — igračina; — sustalica; — tkalac (maše glavom na desnu i na lěvu, hladi se; Weber, Windkopper); — trusavac ili kasavac; — kljuse i kljusavac; ili potakljivac, potkljivac i posrnljivac (Vitez.); — kljuverina ili prdnjava (t. j. rdjavo kljuse. Vuk.); — gubalj (Schindmähre); — buin (težak i velik); — ključetalo ili tarkalo; — najmenik (Frachtross); — povodnik. (t. j. koji se vodi na povodu); — samarac ili tovarac (samar-nik ili tovarnik. Vitez.); — jahač, jezdac (Vitez.) ili sedlenik (t. j. jahaći ili jezdeći konj); — jahalica (t. j. koji vozi ili tovar nosi, nu se na njem i pojaše. Vuk. cheval à deux fins ou à deux mains); — prednjak i rudnjak (das Vorder- und das Deichselpferd); — plemić (t. j. dobar konj; nobilis equus); — brzac; — prusac ili prusavac (che va di portante; tolutarius. Stul. qui va l' amble; Zelter, Passgänger); — dobroonosac (Dellab.); — kopiluša; — adj. vrdovrat; — tvrdoust; — vozak (t. j. dobar za vožnju).

η) pastuh skače na kobilu ili ju opase; — kobilica se pase (coitum tappeto. Vuk.) povadja se, jari se ili je (po Štajeru) hincljiva (t. j. linca se, pudja se); — pastuha pripustiti (belegen lassen); — kobilica se odbila (nicht mehr rossig sein).

θ) kobilica je suždrěbna; — ona se ždrěbi ili se oždrěbila, okonjčila.

ι) puzdra ili puzdro (u Risnu. Vuk.); — poscak (u Zagorju) ili scalo (Slovinci); — trop. koraža. — U kobil: plodva i plodnica.

κ) krkaljina i krkovina (Stul.); — konjštak; — balega i baležina (Vitez.)

λ) kōnjetina

μ) konjina; — mrladina (o konju crklom).

ν) konjušnica ili konjušara; — har ili ahar (Turski: ahyr).

je nekad najsplošnja rěč bila za vsako živo. Uzmi staro skotovodstvo. Moskovu je *kot* = der Kater; Crnogorcu *kot* = die Brut. Naš Betondić o divljem vepru veli *skot*: „A sad jaoh *skot* te ubi (t. j. Adonisa).“ Kad kune-mo, pravimo ponajveć: *pasji skote!* (a u šali: *pasja vunico*) itd. pače i: *vrag te okotio*.

43. Imena pasja: *bučko*; *capić*; *drozgo*; *dudaš*; *dumov* (?); *kalaštura* (= džukela. Vidj u Vuku: *kalaš*); *karić* (prispod. karonja); *kosmov*; *labas*; *mrkov*; *okan*; *pasic*.

VII.

49. pod η. *Mačke se brezaju; švigaju* (Slovinci).

50. Ime mačje: *puteš* (Prim.)

VIII.

52. pod η. *Kokoši se kurjaste* (Slovinci). ili *jarče*. O golubih govore isti Slovinci, da se *pikaju*.

52. Imena kokošja: *dragulja*; *kaporka*, *kapura*; *kukmača*, *kukmorka*; *žularica*.

55. *cibak*. Obliku *cincati* (i *cimbati*) ja sam se samo domišljao, da ga jest, zato sam ga i uključio; nu se ta rěč govori, kako sam posljē doćuo, po istoj banovini; i baš mi je dobro došlo svēdočastvo Slovensko: „Na takem vozu se gotovo nikdo na daljno cesto ne podaja, ker tak voz (t. j. na dva kolesa) je omahljiv, ziblje se in *cinea*, da se človeku v glavi vrti.“ Novice 1. 1866. č. 12. A govori se med Slovinci i: na jednu nogu *cincati* = hinken. Po tom bi možebit ime *cinciūša* izvoditi s njegovâ hromovanja (le diable boiteux) a ne s njegovâ napastovanja. Prispodobi k tomu i konjsko ime *cinkoš* (niše li se ili hramlje?).
